

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

ЗАТВЕРДЖУЮ»
в.о. декана факультету здоров'я та
фізичного виховання
Іван МИРОНЮК
«30» червня 2022 року

**НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 016 «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»
ОС МАГІСТР
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ**

Ужгород 2022

Наскрізна програма практик студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» ОС магістра.
Методичні вказівки до проходження практик. Укладачі д. пед. н. Стеблюк С.В., к. пед. н.
Утьосова О.І. ДВНЗ «УжНУ», 2022. 26 с.

Рецензенти:

Філак Я.Ф. - кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичної реабілітації ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Хома О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні
кафедри фізичної реабілітації

Протокол № 15 від «24» червня 2022 року

Завідувач кафедри фізичної реабілітації Ярослав ФІЛАК

Схвалено науково-методичною комісією
факультету здоров'я та фізичного виховання

Протокол № 10 від «24» червня 2022 року

Голова науково-методичної комісії Фелікс ФІЛАК

У Програмі подано основні положення щодо проходження практик, вимоги до керівника та обов'язки студентів. Розкрито програмові вимоги до педагогічної та виробничої практик, критерії оцінювання та рекомендована література. Чітко окреслено складові професійної компетентності, що формуються у процесі проходження практик. Розроблено у відповідності до освітньо-професійної програми «Олігофренопедагогіка. Інклюзивна освіта» підготовки магістра за спеціальністю 016 Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Призначено для студентів та керівників практик.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	5
ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	8
ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	14
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	22

ПЕРЕДМОВА

Законом України «Про вищу освіту» визначено вимоги до підготовки майбутніх фахівців за освітніми ступенями. Серед важливих умов виокремлено практичну підготовку здобувачів освіти, що є обов'язковою компонентою їх професійної підготовки, необхідною для здобуття ними відповідного освітнього ступеня, та має за мету набуття здобувачами вищої освіти професійних компетенцій. Освітньо-професійна програма спеціальності 016 «Спеціальна освіта» ОС магістра, яка побудована на основі Стандарту вищої освіти, передбачає педагогічну й виробничу практики обсягом 13,5 кредитів ЄКТС. Означені практики тісно пов'язані між собою, забезпечують компетентнісний підхід у підготовці здобувачів освіти, відповідають сучасним тенденціям розвитку вітчизняної освіти.

Педагогічна практика формує у студентів компетентності для майбутньої професійної діяльності у закладах вищої освіти; виробнича – уможливорює реалізувати одержані уміння у закладах, що супроводжують навчання, виховання й розвиток дітей із особливими освітніми потребами. Виробнича практика – у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах – забезпечить формування складових професійної компетентності – інтегральної, загальних та спеціальних, реалізацію принципу інтеграції, що визначено Законом України «Про освіту», декларується Концепцією Нової української школи.

Наскрізна програма є навчально-методичним документом, який визначає концептуальні засади практичної підготовки здобувачів освіти відповідно до Освітньо-професійної програми спеціальності, що регламентує зміст і терміни проведення різних видів практик. Тижні, навчальні семестри, тривалість кожної з практик визначається навчальним планом.

Наскрізна програма практики для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» ОС магістра побудована на основі нормативно-законодавчої бази України в галузі освіти та Положення про практику студентів Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», що уведено в дію Наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 388/01-17 від 24.02.2017 року.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Загальні вказівки щодо практичної підготовки здобувачів освіти взято із Положення про практику студентів Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» та Освітньо-професійної програми підготовки майбутніх фахівців за ОС магістра. У пункті 1.5 Положення вказуються особливості побудови та затвердження наскрізної програми.

Зміст і послідовність практик визначаються наскрізною програмою, яка розробляється керівниками практик від кафедр, включає програми всіх етапів практичної підготовки за кожним освітньо-кваліфікаційним рівнем/ступенем вищої освіти відповідно до навчального плану. На кожній ланці практики необхідно, щоб програми практик мали рекомендації щодо видів та форм перевірки рівня знань, умінь, навичок, яких студенти мають набути за період проходження практики. Ці вимоги об'єднуються в наскрізній програмі – основному навчально-методичному документі практики. Зміст наскрізної програми повинен відповідати даному Положенню, наказам і рішенням колегії Міністерства освіти і науки України, навчальному плану і освітній програмі спеціальності. На основі Наскрізної програми розробляються робочі програми відповідних видів практики. Наскрізна і робочі програми практики затверджуються деканом факультету (директором інституту) у встановленому порядку. Керівник виробничої практики університету та керівники практик від факультетів і кафедр, можуть додатково розробляти інші методичні документи, що сприятимуть проведенню практик на належному рівні.

У документі (пункт 3.4) чітко сформульовано вимоги до керівника практики. Керівник:

- перед початком практики перевіряє готовність баз практики та здійснює всі необхідні заходи для проведення практики на належному рівні;

- заздалегідь подає керівнику практики від університету пропозиції на виготовлення усіх необхідних бланків документів для проведення практики;

- готує та реєструє у журналі договори про проведення практики та виписує студентам відповідне направлення;

- перед початком практики (або в перший день практики) забезпечує проведення всіх організаційних заходів, зокрема:

- проводить цільовий інструктаж з техніки безпеки та охорони праці, про що робить відповідний запис у Журналі реєстрації інструктажів з охорони праці на робочому місці;

- видає студентам пакет усіх необхідних документів, роз'яснює порядок ведення щоденника практики; виконання індивідуальних завдань, та знайомить

студентів із вимогами щодо оформлення звітів про проходження практики, готує проєкт наказу про направлення студентів на практику;

у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження згідно з програмою;

– контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;

у складі комісії приймає залік з практики;

після закінчення практики подає завідувачу кафедри звіт про проведення практики.

Студенти університету зобов'язані:

– своєчасно прибути на інструктивну нараду перед початком практики та отримати від керівника практики від факультету (кафедри) консультацію щодо оформлення всіх необхідних документів;

– своєчасно прибути на базу практики;

– у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівки керівників;

– дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;

– своєчасно прибути на захист звіту за практику.

Підведення підсумків практики.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. Характерна форма звітності за практику – це подання письмового звіту, підписаного і оціненого безпосередньо керівником від бази практики. Письмовий звіт разом із щоденником та іншими документами з практики студент подає керівнику практики від кафедри. Звіт повинен містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання.

Звіт з практики захищається студентом (з диференційованою оцінкою) при комісії, призначеній завідувачем кафедри або деканом факультету. До складу комісії повинні входити керівники практики від кафедри та факультету. У роботі комісії можуть брати участь й інші викладачі кафедри. Комісія приймає залік у студентів в останні дні проходження практики або протягом перших десяти днів семестру, який починається після літньої практики. Оцінка за практику вноситься у відомість обліку успішності, індивідуальний навчальний план або залікову книжку студента за підписами всіх членів комісії. Оцінка за практику враховується стипендіальною комісією при призначенні стипендії.

Студенти, які не виконали програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики за індивідуальним графіком.

Студенти, які не виконали програму практики з неповажних причин, отримали незадовільну оцінку і не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін – відраховуються з університету.

В кінці кожного навчального року факультетські керівники практики подають керівнику виробничої практики університету узагальнений звіт про проходження практики студентами факультету. За ті практики, де на факультетське керівництво години не передбачені, узагальнений звіт подають завідувачі кафедр.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри, Вченої ради факультету та Вченої ради університету.

Освітньо-професійною програмою підготовки майбутніх фахівців спеціальності 016 спеціальності «Спеціальна освіта» ОС магістра передбачено формування інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей.

Таблиця 1

Види практик для здобувачів освіти освітнього ступеня магістра

Види практик	Семестр		Кількість кредитів	Кількість годин
	денна форма	заочна форма		
Педагогічна	3	2	9	270
Виробнича: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах	2	2	4,5	135

Педагогічна практика здобувачів освіти проходить на базі кафедри фізичної реабілітації. Виробнича – у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах – у закладах загальної середньої освіти та інклюзивно-ресурсних центрах відповідно до Договору між установами.

ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Мета проходження педагогічної практики – набуття практичних навичок та досвіду педагогічної діяльності, необхідних для викладання дисципліни за профілем отриманої спеціальності у закладах вищої освіти.

Здобувач освіти повинен знати:

особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти;
сучасні підходи до викладання у вищій школі;
технологію дистанційного навчання;
специфіку проведення лекційних та практичних (семінарських) занять;
організацію самостійної роботи студентів;
добірку літератури та засобів навчання.

Вміти:

визначати пріоритети у роботі закладу вищої освіти, виходячи із нормативно-законодавчої бази України;

аналізувати Освітню програму спеціальності, визначити складові професійної компетентності;

вести спостереження за лекційними, практичними (семінарськими) заняттями;

моделювати заняття у закладі вищої освіти.

Проходження педагогічної практики зумовлено законодавством України щодо можливості викладання випускниками-магістрами у закладі вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту»).

У результаті освітньої діяльності у здобувачів освіти формуються компетентності:

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

ЗК-1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-3. Здатність працювати в команді.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК-10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК-11. Здатність до проєктування, моделювання освітнього процесу.

ЗК-12. Здатність до самоаналізу власної поведінки та усвідомлення відповідальності за результати своєї діяльності.

ЗК-16. Здатність застосовувати інформаційно-комунікативні технології у

професійній і науковій діяльності.

СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.

СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК-9. Здатність до організації безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища, у тому числі інклюзивного освітнього середовища.

СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-12. Здатність до управлінської діяльності, вибору оптимального стилю керівництва.

СК-15. Здатність застосовувати методики педагогічного дослідження та формулювати висновки за їх результатами.

СК-16. Здатність до самоосвіти, самовдосконалення в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Змістовий модуль 1. Нормативно-законодавча база розвитку вищої освіти в Україні

Тема 1. Організація освітнього процесу в Україні

Закон України «Про вищу освіту». Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» за ОС бакалавра. Освітньо-професійна програма, її структура. Складові професійної компетентності.

Положення про організацію освітнього процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Тема 2. Специфіка діяльності кафедри

Ознайомлення із напрямками роботи та документацією кафедри. Оформлення електронного сайту кафедри та системою роботи науково-педагогічних працівників на платформі Moodle. Вивчення навчально-методичної та наукової роботи кафедри.

Розгляд робочих програм навчальних дисциплін, відповідно до яких проводитимуться заняття (дві на вибір студента).

Тема 3. Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої

освіти.

Положення про оцінювання навчальних досягнень студентів ДВНЗ «УжНУ». Критерії оцінювання різних видів робіт та підсумкового контролю, визначених робочими програмами навчальної дисципліни (дві на вибір студента).

Положення про дипломну роботу (дипломний проєкт) здобувачів освіти ДВНЗ «УжНУ».

Змістовий модуль 2. Навчально-методична діяльність магістрантів під час педагогічної практики

Тема 4. Вивчення специфіки проведення лекційних, практичних (семінарських) занять

Спостереження за лекційними, практичними (семінарськими) заняттями науково-педагогічних працівників кафедри. З'ясування типу, структури лекції, відповідно до теми та мети заняття. Характеристика методів і прийомів навчання відвіданих занять. Застосування засобів навчання у практиці проведення лекційно-практичних (семінарських) занять.

Організація самостійної роботи студентів.

Тема 5. Формування навички й уміння майбутньої педагогічної діяльності.

Розроблення планів-конспектів і проведення лекції з навчальної дисципліни. Формування конспекту практичного, семінарського чи лабораторного заняття і проведення його в студентських групах. Розроблення презентаційних матеріалів до занять (схеми, таблиці та ін.).

Тема 6. Зміст науково-дослідної роботи студентів

З'ясування теми науково-дослідної роботи кафедри та науково-педагогічних працівників. Формування теми для власного дослідження, обґрунтування її. Положення про науковий гурток «Науковий простір». Складання плану роботи наукового гуртка. Положення про академічну доброчесність ДВНЗ «УжНУ».

Підготовка тез відповідно до теми власної наукової проблеми.

Тема 7. Позааудиторна робота у закладі вищої освіти

Специфіка діяльності куратора студентської групи. Роль студентського самоврядування. Аналіз змісту виховних заходів у закладі освіти на основі вивчення сайту.

Розроблення плану проведення позааудиторного заходу, присвяченому Дню студента.

Тема 8. Застосування методів педагогічного дослідження у процесі педагогічної практики

Методи педагогічного дослідження, їх види. Добірка методів педагогічного дослідження для вивчення у студентів мотивації до навчання за

наступним освітнім ступенем та майбутньої професійної діяльності.

Сучасні методики наукового дослідження.

Завдання для самостійної роботи

1. Вивчення Положення про організацію освітнього процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
2. Розгляд робочих програм навчальних дисциплін, відповідно до яких проводитимуться заняття (2 на вибір студента).
3. Ознайомлення з Положенням про дипломну роботу (дипломний проєкт) здобувачів освіти ДВНЗ «УжНУ».
4. Організація самостійної роботи студентів за ОС бакалавра.
5. Розробка плану наукового гуртка.
6. Підготовка тез відповідно до теми власної наукової проблеми.
7. Розроблення плану проведення позааудиторного заходу. Роль куратора академічної групи.
8. Сучасні методики наукового дослідження (опис двох).
9. Підготовка звіту та матеріалів педагогічної практики.

Матеріали звітності

1. Щоденник студента-практиканта.
2. Звіт про проходження педагогічної практики відповідно до плану.
3. Спостереження лекційно-практичних (семінарських) занять науково-педагогічних працівників кафедри (2 заняття).
4. Конспекти пробних занять дисциплін спеціальності (2 заняття).
5. Конспект позааудиторного заходу.
6. План роботи наукового гуртка.
7. Опис дібраних методів педагогічного дослідження для вивчення у студентів мотивації до навчання за наступним освітнім ступенем та майбутньої професійної діяльності.

Формою контролю за діяльністю студентів-практикантів є самоконтроль у вигляді систематичного ведення щоденника практики та чіткого дотримання виконання індивідуального плану. Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики від ЗВО щоденників студентів й ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами.

Підсумковим контролем проходження студентами педагогічної практики є диференційований залік. Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про практику студентів Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Наказ ректора ДВНЗ «УжНУ» № 388/01-17 від 24.02.2017 року) та Положення про оцінювання навчальних досягнень студентів ДВНЗ «УжНУ» за кредитно-модульною системою (Наказ ректора ДВНЗ «УжНУ» № 503/01-17 від 03.03.2015 р.). Перевірка та

оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною, ECTS та національною шкалами.

Керівник педагогічної практики від ЗВО керується такими критеріями оцінки студентів-практикантів:

Оцінка «відмінно» – 90-100 балів (А) ставиться, якщо студентом лекційне, практичне (семінарське) заняття було проведено на належному науковому й організаційно-методичному рівнях; магістрантом досягнуто мети занять, ефективно дібрано методи навчання та прийоми активізації навчальної діяльності студентів. Практикант виявив знання з педагогіки, психології, креативність у формуванні дидактичного матеріалу; методичні прийоми відповідають умовам навчання та поставленим цілям; правильно встановлено послідовність і співвідношення завдань; уміє правильно розподіляти час заняття; здійснює індивідуальний підхід до студентів; грамотно розробив презентаційний матеріал заняття. Виконав усі завдання практики; детально ознайомився зі специфікою роботи кафедри, проявив креативність у розробці наукових матеріалів практики (тези, формулювання теми власного дослідження тощо). Документація оформлена в повному обсязі. Звіт відповідає вимогам.

Оцінка «добре» – 82-89 балів (В) ставиться, якщо практикант провів заняття на науковому і методичному рівнях, успішно вирішував поставлені завдання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації навчальної діяльності студентів; виявив знання з педагогіки та психології, у доборі дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у побудові й проведенні занять; методичні прийоми раціональні, відповідають умовам навчання; в основному, правильно встановлено послідовність і співвідношення завдань і вправ. Програма практики виконана. Креативно підійшов до презентації власної наукової проблеми, проте звіт містить окремі помилки, технічного характеру зокрема.

Оцінка «добре» – 74-81 балів (С) ставиться, якщо практикант провів заняття на методичному рівні, успішно вирішував поставлені завдання, проте недостатньо зреалізував інноваційні методи навчання; виявив теоретичні знання з педагогіки та психології, але не в повному обсязі забезпечував зв'язок з аудиторією. Програма практики виконана. Сформульовано тему власної наукової проблеми, звіт містить помилки технічного характеру.

Оцінка «задовільно» – 64-73 бали (D) ставиться, якщо магістрант програму педагогічної практики виконав, зумів спроектувати лекційне, практичне (семінарське заняття), дібрати необхідну літературу, проте спостерігаються помилки у професійному мовленні. Не завжди був спроможний встановити контакт зі здобувачами освіти; мали місце порушення послідовності методів і співвідношення завдань і вправ; недостатньо володів способами активізації

навчальної діяльності студентів на занятті. Звіт має описовий характер за виконаними пунктами. Документація оформлена із незначними помилками.

Оцінка «задовільно» – 60-63 балів (E) ставиться, якщо магістрант у реалізації освітніх завдань помилявся, недостатньо ефективно застосовував психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність студентів, не завжди був спроможний встановити контакт з ними. Наукову діяльність здійснював поверхово. Звіт має описовий характер за виконаними пунктами. Документація оформлена із помилками.

Оцінка «незадовільно» 35-59 балів (FX) ставиться, якщо на занятті не було досягнуто освітньої мети, допущено серйозні помилки під час викладу навчального матеріалу, професійне мовлення невиразне. Робота над завданнями була несистемною, поверховою. Студент не виконав програму практики; у повному обсязі, звіт не систематизований.

Оцінка «незадовільно» – 0-34 балів (F) ставиться, якщо студент без поважної причини не виконав програму педагогічної практики.

Таблиця 2

Розподіл балів педагогічної практики

Оцінювання роботи студента-практиканта	Кількість балів
Розробка лекційного, практичного (семінарського) занять та їх проведення.	30 балів
Виконання завдань педагогічної практики, у тому числі самостійної, індивідуальної роботи.	30 балів
Виконання науково-дослідної роботи.	20
Оформлення звітної документації відповідно до вимог.	10 балів
Захист звіту студента про проходження практики.	10 балів

ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ (двохкомпонентна: у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах)

Мета виробничої практики – набуття інтегральної, загальних та спеціальних компетентностей, сформульованих Освітньо-професійною програмою спеціальності; розвиток практичних умінь на основі комплексного, інтегрованого підходу до її змісту.

Виробнича практика є складовою у підготовці майбутніх фахівців спеціальності 016 «Спеціальна освіта» освітнього ступеня магістра. Практична підготовка у взаємозв'язку з теоретичною сприяють формуванню складових професійної компетентності – інтегральної, загальних та спеціальних. Освітньо-професійною програмою спеціальності за освітнім ступенем магістра

передбачено двохкомпонентну практику – у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах. Це дає можливість здійснювати в освітньому процесі компетентнісний підхід у повному обсязі.

Виробнича практика у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами, інклюзивно-ресурсних центрах передбачає виконання здобувачем освіти у межах програми професійних функцій. Спрямовує цю діяльність керівник практики від закладу вищої освіти та відповідальний від закладу, де проходить здобувач освіти означений вид навчання.

Здобувач освіти повинен знати:

Положення щодо організації інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) та в інклюзивно-ресурсних центрах;

особливості організації освітнього процесу в ЗЗСО відповідно до Концепції Нової української школи та в інклюзивно-ресурсних центрах;

професійні обов'язки асистента вчителя та фахівця (консультанта) інклюзивно-ресурсного центру;

особливості індивідуальної програми розвитку, що забезпечить індивідуалізацію навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Вміти:

працювати в команді супроводу особи з особливими освітніми потребами (далі ООП);

визначати зміст навчання відповідно до адаптованої чи модифікованої програми;

добирати сучасні методи навчання, виховання й розвитку дитини з ООП;

моделювати уроки (заняття) в умовах інклюзії;

організувати роботу з дітьми з ООП в інклюзивно-ресурсному центрі.

У результаті освітньої діяльності у здобувачів освіти формуються компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

ЗК-1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-3. Здатність працювати в команді.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК-10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК-11. Здатність до проектування, моделювання освітнього процесу.

ЗК-12. Здатність до самоаналізу власної поведінки та усвідомлення відповідальності за результати своєї діяльності.

ЗК-13. Здатність до розуміння внутрішнього стану дитини з особливими освітніми потребами, толерантного ставлення до неї.

ЗК-14. Здатність до співпраці з сім'єю, партнерства з фахівцями, до роботи у команді психолого-педагогічного супроводу.

ЗК-15. Здатність до комунікативної взаємодії з колегами в інклюзивному освітньому середовищі.

ЗК-16. Здатність застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній і науковій діяльності.

СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.

СК-4. Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства.

СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК-6. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності, приймати рішення та продовжувати навчання та/або підвищення професійної кваліфікації відповідно до наявних потреб і запитів.

СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

СК-8. Здатність до організації процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

СК-9. Здатність до організації безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища, у тому числі інклюзивного освітнього середовища.

СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-11. Здатність до проведення психолого-педагогічного вивчення дитини з особливими освітніми потребами з метою створення індивідуальної програми розвитку.

СК-12. Здатність до управлінської діяльності, вибору оптимального стилю керівництва.

СК-13. Здатність реалізовувати ефективні інноваційні методики в освітньому процесі у класах (групах) з інклюзивним навчанням.

СК-14. Здатність до роботи із територіальними громадами з метою формування толерантного, гуманного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами.

СК-15. Здатність застосовувати методики педагогічного дослідження та формулювати висновки за їх результатами.

СК-16. Здатність до самоосвіти, самовдосконалення в професійній діяльності та до конкурентної спроможності на ринку праці.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Компонент 1. Виробнича практика у закладах загальної середньої освіти з інклюзивними та спеціальними класами

Змістовий модуль 1. Організаційно-ознайомлювальний етап

Тема 1. Організація виробничої практики, проведення настановчої конференції щодо особливостей проходження практики.

Ознайомлення з базами практики. Оформлення щоденника на період виробничої практики. Вивчення забезпечення базами практики умов для навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Тема 2. Ознайомлення з нормативно-законодавчою базою діяльності ЗЗСО та інклюзивно-ресурсного центру.

Вивчення окремих нормативно-законодавчих актів щодо діяльності ЗЗСО та інклюзивно-ресурсного центру. Закон України «Про освіту» щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (Розділ II, статті 19, 20); Положення Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», від 15 вересня 2021 р. № 957; Положення про інклюзивно-ресурсний центр; Концепція Нової української школи щодо організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням та ін.

Змістовий модуль 2. Практична діяльність здобувача освіти

Тема 1. Особливість діяльності асистента вчителя

Вивчення теки документів асистента вчителя. Спостереження за діяльністю вчителя, асистента вчителя та іншими членами командного супроводу бази практики. Педагогічне спостереження за участю дитини з ООП в освітньому процесі. Вивчення діяльності психолога у команді супроводу.

Тема 2. Участь в освітньому процесі

Розробка конспектів індивідуальних занять із учнем, проведення консультацій щодо виконання окремих завдань, пропонованих учителем, асистентом учителя. Добірка індивідуальних завдань до теми з окремого предмету для особи з ООП. Підготовка й проведення виховного заходу (бесіди, ігор, вікторини, «творчої майстерні», виготовлення лепбуків тощо) для учня (учнів), ураховуючи його уподобання.

Компонент 2. Виробнича практика в інклюзивно-ресурсному центрі

Змістовий модуль 1. Загальна організація виробничої практики

Тема 1. Ознайомлення з роботою інклюзивно-ресурсного центру

Ознайомлення з напрямками діяльності фахівців інклюзивно-ресурсного центру. Організація й проведення фахівцями центру комплексної оцінки розвитку дитини.

Тема 2. Спостереження за наданням фахівцями ІРЦ корекційно-розвиткових послуг для дітей з ООП.

Змістовий модуль 2. Практична діяльність здобувача освіти

Тема 1. Загальні положення

Участь у роботі інклюзивно-ресурсного центру на період виробничої практики (за планом роботи центру). Виконання індивідуальних завдань.

Тема 2. Створення траєкторії практичної діяльності

Підготовка й проведення корекційно-розвиткових завдань для дітей з ООП (опис змісту їх проведення). Застосування засобів навчання у процесі роботи з дітьми з ООП.

Тема 3. Науково-творча діяльність здобувача освіти у процесі проходження практики за першим та другим компонентами.

Опис застосування однієї із методик WISC-IV, LEITER-3, CONNERS-3, RPP-3, CASD чи інших для оцінювання розвитку дитини. Складання проєкту «Практична діяльність асистента вчителя».

Збір емпіричного матеріалу для написання кваліфікаційної роботи магістра.

Завдання для самостійної роботи

1. Аналіз нормативно-законодавчих актів щодо діяльності ЗЗСО та інклюзивно-ресурсного центру (Закон України «Про освіту» щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (Розділ II, статті 19, 20); Положення Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», від 15 вересня 2021 р. № 957; Концепція Нової української школи щодо організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням).

2. Індивідуальна програма розвитку дитини: з'ясування її складових.

3. Вивчення взаємозв'язку у наданні освітніх послуг діяльності асистента та вчителя класу (предметника).

4. Вивчення діяльності психолога та інших членів мультидисциплінарної команди.

5. Підготовка занять, консультацій, корекційно-розвиткових завдань, виховного заходу.

Матеріали звітності

1. Щоденник студента-практиканта.

2. Звіт про проходження виробничої практики відповідно до плану.

3. Спостереження за діяльністю асистента вчителя у закладі ЗЗСО в класі з інклюзивним навчанням та напрямками діяльності фахівців інклюзивно-ресурсного центру – 4 дні (відповідно до компонентів: 2 дні – у закладі ЗЗСО; 2 дні – в інклюзивно-ресурсному центрі). При умові дистанційного навчання робота проводиться на основі вивчення сайту закладу освіти (установи), з використанням дистанційних платформ відповідно до графіку роботи.

4. Практична діяльність здобувача освіти (індивідуальна): розробка двох уроків (за вибором здобувача) з адаптованими завданнями, добірка до п'яти корекційно-розвиткових завдань, виховний захід; проєкт (опис практичної діяльності представити у звіті); опис діяльності ІРЦ, опис діагностичної методики.

Щоденник виробничої практики та звіт зберігаються на кафедрі фізичної реабілітації.

Форми та методи контролю проходження виробничої практики

Виробнича практика проводиться на базі закладів загальної середньої освіти та в інклюзивних центрах відповідно до укладених Договорів. Керівництво здійснюється науково-педагогічним працівником закладу вищої освіти та визначеного керівника від бази практики.

Форма контролю: самоконтроль у вигляді систематичного ведення щоденника практики та чіткого дотримання виконання індивідуального плану; поточний контроль керівниками від бази практики та закладу вищої освіти. Підсумкова звітність повинна бути оформлена у відповідні теки.

Звіт здобувача освіти є важливим документом, що підтверджує виконання програми практики. Оформлення звіту: титульний аркуш, зміст, виклад виконаних завдань, підписи. Вимоги до звіту: об'єм повинен складати до 20 сторінок з двох компонентів практики. Друк – комп'ютерний, на 1 стороні листа формату А4, шрифт – типу Times New Roman Cyr, розмір 14, в 1.5 інтервали; поля сторінки: зліва – 3 см, зверху, знизу, справа – по 2 см.

Підсумковим контролем проходження студентами виробничої практики є диференційований залік. Захист звітів про проходження виробничої практики

студенти здійснюють прилюдно в усній формі перед комісією. Для представлення результатів студентів відводиться до 5 хвилин. Захист звіту може супроводжуватись презентацією основних пунктів звіту.

Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про практику студентів Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Наказ ректора ДВНЗ «УжНУ» № 388/01-17 від 24.02.2017 року) та Положення про оцінювання навчальних досягнень студентів ДВНЗ «УжНУ» за кредитно-модульною системою (Наказ ректора ДВНЗ «УжНУ» № 503/01-17 від 03.03.2015 р.). При оцінюванні враховується відгук бази практики. Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною, ECTS та національною шкалами. При оцінюванні враховується відгук бази практики.

Таблиця 3

Розподіл балів виробничої практики (двохкомпонентної)

Оцінювання роботи студента-практиканта	Кількість балів
Оцінювання роботи практиканта бази практики від ЗЗСО.	20 балів
Оцінювання роботи практиканта бази практики інклюзивно-ресурсного центру.	20 балів (20 балів – відмінно; 15 – добре; 10 – задовільно; 5 – незадовільно)
Виконання завдань виробничої практики, у тому числі самостійної (індивідуальної) роботи, практичних матеріалів.	40 балів
Оформлення звітної документації відповідно до вимог.	10 балів
Захист звіту студента про проходження практики.	10 балів

*Примітка. Під час дистанційної форми навчання студент працює із закладом освіти в онлайн-режимі

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів-практикантів

Оцінка «відмінно» – 90-100 балів (А). Студент-практикант виконав програму виробничої практики. Виявлено вміння застосовувати набутті знання у процесі теоретичної підготовки, проявляє активність під час проведення занять, консультацій, виховних заходів. Уміє налагодити зв'язок з дитиною з особливими освітніми потребами. Контактуює з командою супроводу дитини, про що свідчить висока оцінка бази практики про діяльність здобувача освіти, його активність. Матеріали практики подано в повному обсязі. Індивідуальна робота студента свідчить про його креативність. Звіт конкретний, правильно оформлений як змістовно, так мовленнєво.

Оцінка «добре» – 82-89 балів (В). Студент-практикант виконав програму виробничої практики. Виявлено вміння застосовувати набутті знання у процесі теоретичної підготовки, проявляє креативність під час проведення занять,

консультацій, виховних заходів. Співпрацює з командою супроводу дитини, уміє налагодити зв'язок з дитиною ООП. Проте містяться незначні помилки в оформленні індивідуальної роботи, неточність у доборі матеріалів для корекційно-розвиткової роботи. Є зауваження від керівників бази практики. Звіт конкретний, відповідає програмі практики.

Оцінка «добре» – 74-81 балів (C). Студент-практикант виконав програму виробничої практики. Уміє поєднувати теоретичну і практичну складові підготовки. Співпрацює з командою супроводу дитини, уміє налагодити зв'язок з дитиною ООП. Звіт відповідає вимогам, проте містяться окремі помилки змістового характеру, комп'ютерного набору. Є окремі зауваження від керівників бази практики.

Оцінка «задовільно» – 64-73 балів (D). Студент-практикант виконав програму практики. Уміє організувати роботу з дітьми із особливими освітніми потребами, добирати корекційно-розвиткові завдання, але припускається помилок при їх застосуванні. Відгуки керівників баз практики оцінюють на задовільно. Матеріали подано в повному обсязі. Є зауваження до загального їх оформлення.

Оцінка «задовільно» – 60-63 балів (E). Студент-практикант виконав програму практики. Завдання асистента вчителя, фахівця інклюзивно-ресурсного центру виконував, не проявляючи творчості. Відгуки керівників баз практики оцінюють на задовільно. Матеріали подано в повному обсязі, проте містяться помилки в оформленні практичної сторони, неточність в друкуванні, звіт поверхневий.

Оцінка «незадовільно» – 35-59 балів (FX). Студент-практикант склав індивідуальний план роботи, виконав організаційно-ознайомлювальний етап, інші етапи виконано на теоретичному рівні. Відгуки з бази практик незадовільні.

Оцінка «незадовільно» – 0-34 балів (F). Студент без поважної причини не виконав програму виробничої практики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.-метод. посібник. Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда. За заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ Чернівці : «Букрек», 2018. 296 с.
3. Виноградова В. Є., Юрченко В. І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: навч. посіб. 2-е вид. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 296 с.
4. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. Д., 2014. 416 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] : практикум : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. К. : Слово, 2013. 447 с.
6. Джеджула О. М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: ВНАУ, 2021. 208 с.
7. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві]; пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.
8. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтак. К., 2016. 68 с.
9. Інклюзивна школа: Особливості організації та управління: навчально-методичний посібник. Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М., Таранченко О. М. та ін. За заг.ред. Даниленко Л. І. [Доповнене вид.]. К., 2010.
10. Інноваційні педагогічні технології : посібник. За ред. О. І. Огієнко; Авт. кол.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк. К., 2015. 314 с.
11. Інноваційні освітні технології : навчально-методичний посібник. Упорядник Л. М. Прокопів. Івано-Франківськ, 2020. 172 с.
12. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології :

науковий журнал. МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 6 (50). С. 108–113

13. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.

14. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

15. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.

16. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. К. : Знання, 2011. 486 с.

17. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2020. 291 с.

18. Мартинчук О. В. Концепція підготовки майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». № 1, 2018. С. 49-53.

19. Мешко О. І. Психологія вищої школи. Навчальний посібник. Тернопіль: «Вектор», 2018. 196 с.

20. Миронова С. П. Ділова документація асистента вчителя щодо роботи з учнями з особливими освітніми потребами. С. П. Миронова, Т. Г. Олійник. Заступник директора школи. 2016. № 6. С. 55-61.

21. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

22. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник. С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвєєва; [за заг. ред. С. П. Миронової]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

23. Немченко С. Г. Педагогіка вищої школи : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. С. Г. Немченко, О. Б. Голік, О. В. Лебідь. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2014. 534 с.

24. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. та ін. За заг.ред. Колупаєвої А. А. К., 2011. 260 с.

25. Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів). Навчально-методичний посібник. [О. Є. Коваль]. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.
26. Педагогіка вищої школи: підручник. В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
27. Педагогіка вищої школи: Навч . посіб. З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання , 2007. 495 с.
28. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. Л. Г. Кайдалова, І. С. Сабатовська-Фролкіна, Н. В. Альохіна, Н. В. Шварп. Харків : НФаУ, 2019. 248 с.
29. Педагогічні технології: теорія та практика: Навчально-методичний посібник. За ред. проф. М. В. Гриньової. Полт. держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. П., АСМІ: 2006. 230 с.
30. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник у 9 книгах. За заг. ред. Колупаєвої А. А. К., 2010. 255 с.
31. Романова Т. А. Формування основ професіоналізму в майбутніх фахівців зі спеціальної освіти у процесі професійної підготовки: теоретичний аспект. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 80 том 2'2021 Серія 5. С.101-105
32. Савінова Н. В., Берегова М. І., Борулько Д. М. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Навчально-методичний посібник. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 166 с.
33. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Частина І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.
34. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник. Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.
35. Стеблюк С. В. Практика як складова професійної підготовки магістрів зі спеціальної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Випуск 1 (50). 2022. С. 269-272
36. Стеблюк С. В. Особливості практичної підготовки студентів-магістрів спеціальної освіти. Матеріали 76-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Факультет здоров'я та фізичного виховання. м. Ужгород, (24 лютого 2022 року) 2022. С.12-15

37. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. За заг. ред. Колупасової А. А. Видавнича група «АТОПОЛ», 2012 120 с.

38. Туркот Т. І., Коновал О. А. Педагогіка та психологія вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Херсон: Олді-плюс, 2013. 466 с.

39. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки [текст]: підручник. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.

Інтернет-джерела

40. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

41. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 156-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37–38. Ст. 2004.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

42. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

43. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

44. Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 (зі змінами від 21.07.2021 р.)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> \

45. Положення про практику студентів Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» від 24.02.2017 р. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/11775>

46. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organi-a957> \

47. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 016 «Спеціальна освіта». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf>